

ન્યુ ગાલા અસાઇનમેન્ટ 2022

સોલ્યુશન

ધોરણ - 10 સામાજિક વિજ્ઞાન

Question Paper - 2

વિભાગ - C

□ નીચે આપેલા 9 પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ છ પ્રશ્નોના માગ્યા મુજબ

દ્વારા પ્રશ્નોની જોવા ગમણા થાયું.

OCEAN

કલાસીસ

મુદ્દાસર ઉત્તર આપો [પ્રત્યેકના 3 ગુણા] [18]

38. મોહેં-જો-દડોના જહેર સ્નાનાગાર અને જહેર મકાનોની માહિતી આપો.

➤ હડપ્પીય સંસ્કૃતના લોકોએ જહેર સ્નાનાગાર બાંધેલા હતા.

➤ સ્નાનાગારમાં સ્વચ્છ પાણી દાખલ કરવા માટે અને ગંદા પાણીને

બહાર કાઢવાની વ્યવસ્થા હતી.

➤ સ્નાનાગારમાં ગરમ પાણીની વ્યવસ્થા હેવાનું મનાય છે.

- સ્નાનાગારની ચારે બાજુ કપડા બદલવા માટેની ઓરડીઓ છે.
- ધાર્મિક પ્રસંગો અને જાહેર ઉત્સવોએ લોકો સમુહ સ્નાન કરી શકે એ આશયથી સ્નાનાગાર બાંધવામાં આવ્યું હશે એમ માનવામાં આવે છે.
- જાહેર ઉપયોગમાં આવે તેવા ટાઉનહોલ જેવા બે વિશાળ મકાન મોહેં-જો-દો નગરમાંથી મળી આવ્યા છે આ મકાનનો ઉપયોગ સભાખંડ, મનોરંજન ખંડ, વહીવટ કે રાજ્યના ક્રોઠાર તરીકે થતો હશે. એવું માનવામાં આવે છે.
- મોહે - જો - દો માંથી 20 મકાનોની એક સર્ટિફિકેટ બેરક પણ મળી આવી છે.

39. પ્રાચીન ભારતના એક નગર તરીકે ધોળાવીરાનો પરિચય આપો.

- ધોળાવીરા ભુજથી લગભગ 140 કિલોમીટર દૂર ભયાઉ તાલુકાના ખદીરબેટમાં આવેલ છે.
- તે હડ્ડા નગરનું સમકાલીન મોટું અને વ્યવસ્થિત નગર છે.
- ગુજરાત રાજ્યના પુરાતત્વ ખાતાએ અહીંના ટિંબાનું સર્વેક્ષણ કર્યું હતું તે પછી આર્કિયોલોજીકલ સર્વે ઓફ ઈન્ડિયાના અધિકારીઓએ સંશોધન કર્યું હતું ત્યાર પછી 1990માં પુરાતત્વવિદ રવિન્દ્રસિંહના માર્ગદર્શન હેઠળ અહીં વિશેષ ઘોદકમાં કરવામાં આવ્યું હતું.

- ધોળાવીરાનો મહેલ કિલ્લાની દિવાલોને સફેદ રંગ કરવામાં આવ્યો હશે
તેવા અવશેષો મળ્યા છે.
- નગરની કિલ્લેબંધી ખૂબ મજબૂત અને સુરક્ષાની દ્રષ્ટિએ રક્ષણાત્મક
દિવાલ વાળી છે. આ દીવાલો બનાવામાં પદ્ધતર, હંટો અને માટીનો
ઉપયોગ થયેલો છે. નગરમાં પીવાનું પાણી ગળાઈ અને શુદ્ધ બનીને
આવે તેવી વ્યવસ્થા હતી. પાણીના શુદ્ધિકરણાની આ વ્યવસ્થા અદભુત
છે.
- આમ, ધોળાવીરાની નગર રચના વ્યવસ્થિત અને આયોજનપૂર્વક
હોવાની માની શકાય છે.

40. વિકાસશીલ અર્થતંત્રનાં ગમે તે ચાર લક્ષણોની ચર્ચા કરો.

- વિકાસશીલ અર્થતંત્રના મુખ્ય લક્ષણો નીચે પ્રમાણે છે :
1. નીચી માથાઈઠ આવક :
- વિકાસશીલ અર્થતંત્ર ધરાવવા દેશોની વસ્તીવૃદ્ધિનો દર ઊંચો હોવાથી માથાઈઠ આવક ઓછી હોય છે. પરિણામે લોકોનું જીવનધોરણ નીચું રહે છે.

2. વસ્તીવૃદ્ધિ :

➤ આ દેશોમાં વસ્તીવૃદ્ધિનું વાર્ષિક ૬૨ બે ટકા કે તેથી વધારે હોય છે.

3. કૃષિ ક્ષેત્ર પર અવલંબન :

➤ આ દેશોની મુખ્ય આર્થિક પ્રવૃત્તિ એતી છે. દેશના ૬૦ ટકા કરતાં વધારે લોકો રોજગારી માટે એતી પર આધારિત હોય છે. દેશની રાષ્ટ્રીય આવકમાં એતીનો ફાળો ૨૫ ટકાની આસપાસ હોય છે.

4. આવકની વહેંચણીની અસમાનતા :

આ દેશોમાં રાજ્યીય આવક તેમજ ઉત્પાદનના સાધનોની માલિકીમાં ઘણી અસમાનતા હોય છે. આ અસમાનતા ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારોમાં પ્રવર્તે છે. આ દેશોમાં આવક અને સંપત્તિનું કેન્દ્રીકરણ ખૂબ અલ્પ સંખ્યાના લોકોમાં થયેલું છે. દેશના ટોચના 20 ટકા ધનિક લોકો રાજ્યીય આવકનો 40 ટકા હિસ્સો ધરાવે છે. જ્યારે તળિયાના 20 ટકા ગરીબ લોકો રાજ્યીય આવકનો 10 ટકા હિસ્સો ધરાવે છે.

41. નીચે આપેલા શબ્દોને વ્યાખ્યા સ્વરૂપે લખો :

(1) સ્થળાંતરિત (જૂમ) ઘેતી :

> જગતોમાં આ પ્રકારની ઘેતી કરવામાં આવે છે. તેમાં વૃક્ષોને કાપીને કે બાળીને જમીન સાફ કરી ઘેતી કરવામાં આવે છે. બે ત્રણ વર્ષ બાદ જમીનની ફળદુપતા ઘટતારે વિસ્તાર છોડી બીજા વિસ્તારોમાં સ્થળાંતર કરી એ જ પદ્ધતિથી ઘેતી કરવામાં આવે છે તને “સ્થળાંતરીત ઘેતી” કે “જૂમ ઘેતી” કહે છે

(2) રવી પાક :

➤ શિયાળામાં લેવાતા પાકને રવી પાક કહે છે. ઉદાહરણું તરીકે ઘઉં, ચણા અને સરસવ

(3) હરિયાળી કાંતિ :

➤ સુધારેલા બિયારણો અને રાસાયણિક ખાતરોના વધેલો ઉપયોગ ખેડૂતોના પ્રચંડ પુરુષાર્થ, વીજ વિતરણની વ્યવસ્થા, સિંચાઇની સગવડમાં થયેલો નોંધપાત્ર વધારો વગેરે પરિબળોથી કૃષિ ઉત્પાદનમાં થયેલા વધારાની ઘટનાને “હરિયાળી કાંતિ” કહે છે.

42. વલભી વિદ્યાપીઠ વિશે માહિતી આપો.

(અથવા 7મા સૈકામાં ગુજરાતનું જે પ્રસિદ્ધ વિદ્યાધામ હતું તેના
વિશે વિસ્તૃત માહિતી આપો.)

- વલભી વિદ્યાપીઠ ઈ.સ. સાતમી સદીમાં ગુજરાતનું પ્રસિદ્ધ શિક્ષણ
કેન્દ્ર હતું.
- ભાવનગર પાસેનું વલભીપુર એ સમયે મૈત્રક વંશના તત્કાલિન
શાસકોની રાજ્યધાનીનું નગર તેમજ ધીકતું આંતરરાષ્ટ્રીય બંદર હતું.

- વલભીપુરને પ્રસિદ્ધ વિદ્યાધામ બનાવામાં રાજાઓ અને શ્રીમંતુનાગારિકોનો શ્રેષ્ઠીઓનો ફાળો ખૂબ મોટો હતો.
- વલભીના મૈત્રક રાજાઓએ આ વિદ્યાપીઠમાં મોટા આશ્રયદાતા હતા.
- તેઓ બોઝ ધર્મી નહતા અને સનાતની હતા ; છતાં તેઓ વિદ્યાપીઠને દાન કરતા હતા એ દાનમાંથી વિદ્યાલયનો નિભાવ થતો હતો હજરો બોઝ સાધુઓ અને બ્રાહ્મણ વિદ્યાર્થીઓ તેમજ દેશ-વિદેશમાંથી અનેક વિદ્યાર્થીઓએ ઉચ્ચ અભ્યાસ માટે આવતા. એ સમયે વલભી વિદ્યાપીઠ બોઝ ધર્મના હિન્દાયાન પંથનું કેન્દ્ર હતું.

- અહીં બૌદ્ધ ધર્મ ઉપરાંત બીજા ધર્મને પણ શિક્ષણ આપવામાં આવતું. 7માં સૈકાની મધ્યમાં બૌદ્ધ વિદ્યાનો સ્થિરમતિ અને ગુણવતી વિદ્યાપીઠના પ્રસિદ્ધ આચાર્ય હતા.
- અહીંના પ્રખ્યાત વિદ્યાનોનાં નામ વિદ્યાપીઠના દરવાજા પર લખવામાં આવતાં આ વિદ્યાપીઠમાં અભ્યાસ પૂરો કરનાર વિદ્યાનોની રાજ્યના ઉચ્ચ હોકા પર નિમણૂક હતી.
- ચીની પ્રવાસી ઇતિસિંગે લઘ્યું છે કે, વલભી વિદ્યાપીઠ પૂર્વે ભારતની પ્રસિદ્ધ શિક્ષણ સંસ્થા નાલંદા સાથે સ્પર્ધી કરતી હતી.

- તેનાં અંદરું એટલી જ ખ્યાતિ ધરાવતી હતી.
- અરબોના આકમણને કારણે વંશનો અંત આવ્યો એ પછી વલભી વિદ્યાપીઠની ખેતી ઝાંખી પડી ગઈ અને થોડા સમય પછી વિદ્યાપીઠનો અંત આવ્યો.

43. સંગ્રહાલયોની જગતણી વિશે માહિતી આપો.

► ભારતીય નીતિ વ્યાપાર કાનુન 1876માં એવો નિયમ બનાવવામાં આવ્યો છે કે કોઈ પણ નાગરિકને જમીન ખોડતા, ઘેતર ઘેડતા તેમજ ફૂવા, તળાવમાં ખોડકામ કરતાં અચાનક કોઈ પૌરાણિક કે પ્રાચીન કલાત્મક વસ્તુઓ મળી આવે તો તેની પુરાતત્વ ખાતાના અધિકારીને તાત્કાલિક જણા કરવી તેથી તેનું રક્ષણ સંગ્રહાલયોમાં કે જે તે સ્થળે થઈ શકે.

➤ ઈ. સ 1972માં અતિમૂલ્યવાન કલાકૃતિઓ અંગેના કાયદા દ્વારા
સરકારે વ્યક્તિગત અથવા ખાનગી સંગ્રહાલયોની જાણકારી મેળવી
છ. ગુજરાતમાં અમદાવાદ ખાતે “લાલભાઈ દલપત્રભાઈ
સંગ્રહાલય” અને “ભોળાનાથ જેઠાલાલ વિદ્યા ભવન” ગાંધીનગર
ખાતે “શ્રી જૈન આરાધના કેન્દ્ર” પાટણા ખાતે “શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય
જ્ઞાનબંડાર” વગેરે સંગ્રહાલય ભારતની પ્રાચીન પાંડલિપિઓમાં
લખાયેલી તેમજ સંસ્કૃત, અર્ધમાગધી, પ્રાકૃત, પાલી વગેરે
ભાષાઓનાં હસ્તપ્રતોની જગ્ઘવણી કરે છ.

➤ આપણા દેશમાં નવી દિલ્હી ખાતે “રાષ્ટ્રીય સંગ્રહાલય” કોલકાતા
ખાતે “ભારતીય સંગ્રહાલય” મુંબઈ ખાતે “ઇત્ત્રપતિ શિવાજી
મહારાજ વાસ્તુ સંગ્રહાલય” હૈદરાબાદ ખાતે “સાલારગંજ
સંગ્રહાલય” બોપાલ ખાતે “રાષ્ટ્રીય માનવ સંગ્રહાલય” વડોદરા
ખાતે “વડોદરા મ્યુઝિયમ” અને “પીકચર ગેલેરી” વગેરે પણ
પ્રખ્યાત સંગ્રહાલયો આવેલા છે. એ આપણા ભવ્ય વારસાની
જાળવણી અને સંરક્ષણનું મહત્વનું કાર્ય કરી રહ્યા છે. તેમનું જતન
અને રક્ષણ કરવું એ નાગરિકોની પવિત્ર ફરજ છે.

44. ભાવનિયંત્રણમાં જાહેર વિતરણ પ્રણાલીની ભૂમિકા સ્પષ્ટ કરો.

- ભાવ વધારાને અંકુશમાં રાખવામાં એક વ્યૂહાત્મક પગલાં તરીકે
ઈ.સ 1977 થી જાહેર વિતરણ પ્રણાલી અમલમાં આવી છે.
- સમાજના નિમ્ન આવક ધરાવતા વર્ગને ગરીબી રેખા નીચે જીવતા
કુટુંબોને તેમજ આધ્યાત્મિક દ્રષ્ટિએ નબળા વર્ગને અનાજ, ખાંડ, કઠોળ
આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ જાહેર વિતરણ પ્રણાલી હેઠળ વ્યાજબી
ભાવની દુકાનો દ્વારા નીથત જશ્નામાં રાહત દરે પુરી પાડવામાં
આવે છે.

➤ આ દુકાનમાં વેચાતી વસ્તુઓના ભાવ ખુલ્લા બજારની દુકાનોના
ભાવની સરખામણીમાં ઓછો હોય છે વસ્તુઓના વાસ્તવિકતા અને
વાજબી ભાવની દુકાનોમાં વેચાતી વસ્તુઓની કિંમતોનો તફાવત
સરકાર સબસીડી રૂપે જુએ છે. ભાવ વધારાની સ્થિતિમાં ગરીબ
વર્ગના લોકોના જીવનધોરણને ટકાવી રાખવા કે ઉંચે લાવવામાં
જાહેર વિતરણ પ્રણાલી આશીર્વાદરૂપ બની છે. ઉત્પાદકો અને
વેપારીઓ સંગ્રહખોરી દ્વારા ચીજવસ્તુઓની કૃત્રિમ અછત ઉભી કરી
કાળા બજાર કરી મન ફાવે તેમ ભાવ વધારો કરે છે. તેના પર જાહેર
વિતરણ પ્રણાલી અંકુશ ધરાવે છે

45. પર્યાવરણની સુરક્ષા માટેનાં પગલાં જણાવો.

► પર્યાવરણની સુરક્ષા અંગે ચર્ચા વિચારણા કરવા માટે 1992માં સ્વીડનના સ્ટોકહોમ શહેરમાં પ્રથમ વખત “પૃથ્વી પરિષદ” યોજાઈ ત્યાર પછી વૈશ્વિક ધોરણે પર્યાવરણ અંગે વિચારણા કરવા અનેક વાર સંમેલન અને રિબિરો યોજાયા. તેમાં પર્યાવરણની સુરક્ષા માટે વિવિધ પગલાં લેવાનું નક્કી કર્યું.

- ભારતમાં પર્યાવરણ ની સુરક્ષા માટે નીચે દર્શાવેલા પગલા ભરવામાં આવ્યા છે:
- દેશના લોકોમાં પર્યાવરણની જગતવણી માટે જગૃતિ વધારવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે.
- પ્રદૂષણ પર નિયંત્રણ રાખવા માટે કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકાર પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડની રચના કરી છે.
- પ્રદૂષણ નિવારણ અને પર્યાવરણની જગતવણી માટે વિશ્વભરમાં 5 જૂનના દિવસે “પર્યાવરણ દિન” તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો છે.
- ઈ.સ 1981માં ભારત સરકારે “વાયુ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ” ધારો પસાર કર્યો છે.
- દેશના મુખ્ય શહેરોના પ્રદૂષણની માહિતી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે

46. મહિલા સશક્તિકરણ એટલે શું? તેનાં અવરોધક પરિબળો જણાવો.

➤ મહિલા સશક્તિકરણ એટલે સ્ત્રીઓને શારીરિક, માનસિક, સામાજિક,
શૈક્ષણિક, આર્થિક, સાંસ્કૃતિક વગેરે બાબતોમાં શક્તિશાળી બનાવી
સમાજમાં પુરુષોની સક્ષમ દરજો આપવા માટે તેમનો સર્વોચ્ચ
વિકાસ કરવાની પ્રક્રિયા.

અવરોધક પરિબળો :

► ભારતના મોટાભાગના રજ્યોમાં વિવિધ ક્ષેત્રે ઉંચા પદો, ઉંચી આવક, વધુ લાભ, વધુ વેતનમણે એવા તમામ કામો પર પુરુષોને વર્ચસ્વ છે.

► ઘણા કુટુંબોમાં મહિલા ધરકામ કરે, રસોઈ બનાવે કે બાળકઉછેરનું કામ કરે છે.

► તેનો હિસ્સો આર્થિક ઉપાર્જન કે રાષ્ટ્રીય આવકમાં ગણાતો નથી.

► ઉદ્યોગો સરકારી કે અર્ધસરકારી નોકરી માં પુરુષોનું પ્રલુત્વ છે

- સમાજના વિવિધ ક્ષેત્રોમાં સ્થી અને પુરુષ વચ્ચે અનેક અસમાનતાઓ કે બેદભાવ પ્રવર્તે છે.
- ભારતીય કુટુંબીક જીવનમાં સ્થીઓને બોજા રૂપ માનવામાં આવે છે.
- કુટુંબમાં સ્થીઓને નિર્ણય લેવાની કોઇ સત્તા હોતી નથી.
- અભ્યાસની તકો અને વ્યવસાય પ્રત્યે બેદભાવ રાખવામાં આવે છે.
- સ્થીઓમાં સાક્ષરતા નું પ્રમાણ ઓછું હોવાથી સ્થી કામદારને પુરુષ કામદારની તુલનામાં ઓછું વેતન આપતા, ઓછી જવાબદારીવાળા અને તેઓની નિપુણાન બને તેવા કામો ફાળવવામાં આવે છે.

- સમાજની રૂઢિ ચુસ્ત રિવાજો, માન્યતાઓ, પરંપરાઓ વગેરેને લીધે
તેમજ આર્થિક અને શૈક્ષણિક પછાતપણાને લીધે સ્ત્રીઓને પુરુષો
જેટલા અધિકાર મળ્યા નથી.
- પરિણામે તે સામાજિક કુરિવાજો અને અન્યાયનો ભોગ બનતી જાય
છે.
- ઓછું સાક્ષરતાનું પ્રમાણ સ્ત્રીઓની પ્રગતિઓને અવરોધે છે.

Thanks

For watching